

Науково-популярний місячник.

РІДНА МОВА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ МІСЯЧНИК,

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: WARSZAWA, UL.
STAŁOWA 26 в. 10, ТЕЛ. 10-24-05.
КОНТО ЧЕКОВЕ: П.К.О. № 27116.
РЕДАКЦІЯ ВІДПОВІДАЄ НА ЛИСТИ
І ВЕРТАЄ РУКОПИСИ ЛІШЕ ТО-
ДІ, КОЛИ НА ТЕ ДОЛУЧЕНО ВІДПО-
ВІДНОГО ПОШТОВОГО ЗНАЧКА.

ПРИСВЯЧЕНИЙ ВИВЧЕНЮ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР і ВИДАВЕЦЬ
Проф. Д-р ІВАН ОГІЕНКО

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ: НА РІК 6 ЗЛ.,
НА ПІВ РОКУ 3 ЗЛ., НА ЧВЕРТЬ РО-
КУ 1,50 ЗЛ. ВА ГРАНІЦІЮ 1 АМ. ДОЛ.
(АБО ЙОГО ВАРТІСТЬ В ІНШІЙ ВА-
ЛЮТІ) РІЧНО. — РУКОПИСИ ДЛЯ ДРУ-
КУ МУСЯТЬ БУТИ НАПИСАНІ НА
МАШИНІ (АБО НАЙВИРАЗНІШЕ РУ-
КОЮ). — ЦІНА ПРИМІРНИКА 50 ГР.

РІК I.

ЧЕРВЕНЬ 1933 РОКУ

ЧИСЛО 6.

Різний — ріжний.

Київська Академія Наук, ухвалюючи 31 березня 1929 р. обовязуючий правопис, постановила писати різний, різниця, відрізняти і т. п. Чи Академія мала потрібну слушність, видаючи таку постанову?

З найдавнішого часу, ще з передісторичної доби українська мова, як і інші слов'янські, знає цікаве (але рідке) явище: зміну з на ж, коли воно стоїть перед н, особливо ж перед змякшеним (зпаляталізованим) н. Ось тому старослов'янські памятки знають такі форми: Київські Глаголицькі Уривки Х в.: бѣжъ него, Маріїнська Євангелія XI в.: бѣжъ него 314, ижъ неимъ 184, ижъ него 118, Зографська Євангелія X-XI вв.: ижъ него Mr 1²⁶, Святославів Збірник 1073 р.: ражнѣвахъсъ 99, і т. п. Так повстало й ближнинн, наше ближній; пор. ще укр. порожній, приближний, і т. ін.

Старослов'янське разничи, пізніше розньни, розный нормально перейшло в нашій мові на різний. Звук а перед н міг змінитися на ж з вищезазначених причин, а це й дало форму ріжний. Ця остання форма панує і в мові польській — rózny, а також у західноукраїнських говорах, де знаходимо: ріжний, ріжница, ріжнити, поріжняти, ріжноманітний, виріжняти, відріжняти і т. п.; ці ж форми не рідкі й на Правобережжі; теж і на Буковині.

Правдивий вік форми «ріжний» мені не ясний, — давніші памятки вперто подають »розний«; на мою думку, це форма не стародавня. Крехівський Апостол, десь

із 1560-х років, памятка західноукраїнська, а в ній читаю: Розный 554, розного 80, Маючи розныи дары 281, Мовили розными языки 102, Межи ними была розница, Розницу однял 53, Розность справедливости 273 і т. п. Словник П. Беринди 1627 і 1653 р. (ст. 135) так само дає розный, розное, розность, а це теж твір українця західнього. Цікаво, що часом у старих галицьких піснях ще й тепер уживають стародавньої форми »різний«, напр.: »Ой приіхав мій миленький пізно, розкидає білу постіль різно«.

Цікаво тут зазначити, що польське rózny — це форма пізнішого часу; скажемо, памятки XVI в. знають ще тільки rozny, так Біблія Радзівіла 1563 р. подає rozny, rozność, roznica і т. п. Formи rózny, róznicя в польських памятках появляються лише під кінець XVI-го віку.

Польські мовознавці звичайно пояснюють повстання rózny з rózny впливом таких форм, як próżny (Gramatyka jęz. polsk., 1923, J. Rozwadowski, ст. 184; A. Brückner: Słownik etymologiczny, 1927 р. ст. 466 і др.). Як видно з вищесказаного, я допускаю можливість і фонетичної зміни різний на ріжний, хоч не виключений і деякий вплив форми »порожній« на зміну »розний« на »рожний«, пізніше »ріжний«. Форма порожній (зах.укр.) — порожній (сх.укр.) знає жи по всіх українських говорах.

Таким чином у двох сусідніх мовах відбувся одинаковий процес зміни давніших

»розный, гозну« на »ріжний, гóжпу«. Але твердити, ніби форма »ріжний« повстала під польським впливом, може тільки той, хто історії нашої мови не знає. Форма »ріжний« широко знана і в таких закутинах західноукраїнських говорів, де ніколи польського впливу не було.

Погляньмо тепер, яка ж була доля слова **разъныи** в говорах східноукраїнських. Зміна *з* на *ж* перед *и* не була законом і послідовно в мові ніде не проведена; форм: »ражъный« чи »рожъный« стародавні памятки не знають. Ось тому більшість слов'янських мов зберегли *ан* незмінним у цім слові: чеське *gůzpu*, сербське *разни*, болгарське *разни*, *разногледъ*, *разновидне*, російське *разный* і т. п. Так само й східноукраїнські (найбільше — лівобережні) говори зберегли праслов'янське *ан* (*вън*) незмінним: *різний*, *різниця*, *одрізняти*, *вирізняти* й т. ін.

Словник Б. Грінченка подає форми: *різний*, *різниця*, *вирізняти*, *відрізняти*, *вирізнати* і т. п., — все *ан*, і подає на те багато прикладів як із мови живої народ-

ньої, так і з мови наших письменників: Т. Шевченка, П. Куліша, Г. Барвінок, Метлинського, Чубинського, Нечуя-Левицького і др., — всі вони писали »різний«.

Часто вказують, що, прийнявши форму »різниця«, не будемо розрізняти »ріжниця« від »різниці« (де *ріжуть*). Це слабенький довід, бо хіба ж не маємо в своїй мові багатьох десятків інших зовсім однозвучних форм із різним значенням (мила, три, віз, мати, брів і т. п.)? Значення слова пізнається в контексті, а не в окремім слові. А до того слово »різниці« (де *ріжуть*) вживается звичайно у множині.

Ось таким чином і жива народня східноукраїнська мова, і мова літературна, і своя довговікова традиція були правдивими й міцними підставами для Київської Академії Наук встановити, як норму для літературної мови, форму »різний, різнистися« і т. ін. Наукова правда зовсім на боці Академії Наук. Із двох існуючих у нас форм Академія вибрала старшу й більше поширену.

Іван Огієнко.

Походження українських слів.

7. Чумак.

Про походження цього слова наука не сказала ще й досі нічого певного. Міклеш та Бернекер у своїх словниках зовсім пропустили це слово; Matzenauer хоч і занотував його в своїй відомій праці: »Cizí slova v řečech slovanských« (Brno, 1870, 14), але не вяснив; Корш (»Фільольгічн. збірник на пошану Михальчука« 20) звязував його з сербо-хорватським: *ćuma* »чуб«, але трудно повірити, щоб українцям колинебудь потрібно було позичати аж у сербів слова для такої звичайної речі, як чуб, — ім простіше було б витворити ім *чубак. Нарешті, A. Brückner (Słownik etymol. 81) і Lokotsch (Etym. Wörterb. der europ. Wörter orientalischen Ursprungs, 35) виводили наше слово від тур. *çotak* (*չումակ*) »палиця, булава«: на їх думку, назва чумак повстала від імені тієї палиці, що на неї він опирається в своїх мандрівках. Коли б же це було справді так, то ми чекали б, що ім'я чумак збережеться бідай у деяких українських говорах у своїм початковім значенні, але, скільки мені ві-

домо, ім'я чумак визначає в українській мові завжди певного рода »візника«, ніколи »палицю«; навпаки, турецьке *çotak* ніколи не визначає »фурмана«.

Та й чого йти так далеко, аж до сербів чи турків, коли в поблизьких російських говорах маємо слова, що без сумніву споріднені з українським чумаком. Я маю на думці, напр. псковське *чумак* »замурза, нехлюй« і *чумичка* »те саме«, а також загальноросійське *чумазий* »чорний, брудний, задріпаний«. Перше з цих слів однакове з українським словом звук у звук, а до того й значення його не заважає уточнювати ці дві слова, бо ж знаємо, як мало чумаки могли дбати про свою чепурність під час далекої подорожі. Чумаки, бувало, пішки йшли сотні верстов »у Крим по сіль«, за доброї погоди палило їх пекуче сонце, а в негоду дорожнє болото забризькувало їх з голови до ніг, тим то вони дійсно були »чумазими« в російськім значенні цього слова. Через те ж, що українська мова дуже ра-

но погубила інші, від кореня чум- по-
всталі слова, ім'я чумак стало зовсім від-
окремленим, а тому й його початкове
значення »закурений, зачаділий, брудний«
zmінилось на значення з таким виглядом
»візника«.

Але звідки походить сам корінь чум-,
що лежить в основі не тільки, — власне
кажучи, лайливого — слова чум-ак, але
ї таких самих рос. чум-ичка і чум-
азий?

Це рідке й на перший погляд якесь ду-
же чудне слово подає Словник Б. Грін-
ченка (IV¹ 466) тільки в приповідці »що
кому чля« (з Номиса, ч. 13912), цебто »що
кому пристойно«, але це не зменшує ці-
кавості до нього дослідника української
мови. Як його вияснити?

Коли допустити, що в чля випало по-
ч слабе ь, цебто, що слово це спочатку
бреніло як чъля, то ми матимемо можли-
вість звязати його з чеським číla »час«;
українське слово різнилось би від чесько-

Закони словянської фонетики дають нам
повне право звязати ці слова не тільки
з грецьким καῦμα »спека, жар«, але й з гр.
καἴω, κάψ »палю« (з *καφω); невіддільне від
цих слів κύρια »жертва« ясно свідчить про
існування в іndoевропейській мові кореня
κέι- »палити«, цебто повно підтверджує
наш здогад, що повстале від нього слово
čumak, чумак спочатку визначало »заку-
рений, загорілий«.

8. Чля.

го тільки нижчим ступенем свого вокаліз-
му, але в семантичному відношенні воно
очевидний новотвір: його значення »при-
стойно« говорить про давніше »те, що
відповідає моменту«. Тому вираз: »що ко-
му чля« не стратить на точності, коли
ми перекладемо його як »що кому час«.

Що ж до číla, то це слово, як і чеське čí-
lý »енергійний, діяльний«, готськ. hveila
»час«, лат. tranquillus, д.-інд. cirás довгий
повстали від іndoевропейського кореня
κήει »бути спокійним« (Berneker, EW I 166).

Москва.

Гр. Ільїнський.

Вік нашої форми I¹, „руков“.

Орудний відмінок (інструменталь, I) імен-
ників жіночого роду одинини (I¹ a) здав-
на кінчиться на -ою, старо-слов. ржкою,
ногою і т. п. Зовсім фонетично, через
такий звичайний у словянських мовах за-
ник j, повстала в деяких наших говорах
форма I¹ на -ов (рукою—рукоу—рукоў
чи руков), бо кінцеве -у стало нескладо-
творче.

Українські форми I¹ a на -ов — не від-
окремлені в словянському світі форми:
їх широко знають мови словацька, серб-
ська та словінська, де форми ці повстали
так само фонетично через заник j і че-
рез утрату складотворчої сили кінцевого
-у. Словацька мова широко знає ці форми:
maťkou, cestou, svecou, veľkou rybou, tou
bradou і т. п. і межує з нашим говором
лемківським, що також широко знає ці
форми на -ов, а це вказує, що в обох
мовах — словацькій і лемківській — це
форми одного процесу.

Чи можна звязати словацькі форми I¹
з такими ж сербськими? Питання про пів-
деннословянські, чи сербські елементи

в словацькій мові остаточно ще не ви-
рішено. Не забуваймо, що немало пись-
менників, не тільки словацьких, але й інших, особливо ж Д-р С. Чамбель, ви-
ставили були дуже ймовірну гіпотезу, що
до мадярського наїзду в 907 році сер-
би й словінці сусідували зо словаками
ї сильно на них вплинули, а крайня те-
орія хоче навіть бачити в словаках про-
сто словян південних. Проф. Фр. Травні-
чек в своїй праці: »Příspěvky k dějinám
českého jazyka« 1927 р. в пятім розділі
намагається розбити твердження про пів-
деннословянсько-словацьку єдність, але
не скрізь переконуюче, а думки автора
про словацький сепаратизм (ст. 95) су-
б'єктивні (див. ще працю Д-ра Само Чам-
беля: »Slováci a ich geč«, 1903 р.). Отож,
звязок словацькосербський остаточно не
відкинений, а ці мови якраз і знають
I¹ a на -ов.

Нагадую тут про гіпотезу словацько-
сербської єдності ще й тому, що дослідни-
кам словянських мов сильно кидається в ві-
чі велике число спільних явищ в мовах.

українській — особливо в її західніх говорах — та сербській. У своїй праці: »Курсъ украинскаго языка«, вид. 2-е, 1919 р. на ст. 257-266 я подав аж 53 спільні риси (тут і література цього питання). Хочу цим сказати, що вдавнину може таки існувала певна словянська територія, де й могла повстati форма на -ов в I¹а, це була б територія західно-українсько- словацько-сербсько-словінська. А все це логічно промовляло б нам, що закінчення -ов в нашій мові дуже старе.

Памятки сербської мови занотували I¹а на -ов дуже рано, бо вже в грамоті бана Куліна 1189 р. читаемо: *правовъ вѣровъ, своею коловъ, покловоъ бановъ*. Те саме бачимо і в сербській грамоті 1198 р. (Hurmuzaki I 2 ч. 685): *силовъ, земловъ, сръбъсковъ, божињуљъ помекни*.

Українські памятки добре знають форми I¹ на -ов у іменниках, прикметниках та займенниках. Д-р Іван Панкевич оголосив друком не мало різних давніх памяток із Підкарпаття, і в них форми на -ов не рідкі. Так, ось маємо записи на старих книгах, а в них же частенько відбивається жива мова (»Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах«, 1929 р., »Науковий Зборник«, Ужгород, т. VI). Ось Рукописна Євангелія XVI-XVII в., а в ній запис із XVII в. має: *иъ жиноеъ сковъ яновъ* (ст. 184). Запис 1730 р.: *иа' сковъ жиноеъ настасишеъ* (ст. 186). Запис 1742 р.: *из малженковъ паниовъ* (ст. 147). Запис 1758 р.: *в жено" Насто"* (ст. 172). Ось Метрика 1789 р., с. Колониця, а в ній записано: *со рабовъ божовъ Анастасиешъ Хомововъ* (ст. 179-180). Постанови церковного Собору в Сиготі 1692 р., запис XVIII в. (чи не давніший?): *иа однокъ жиное* (ст. 148).

Тишівська Олександрія, що Д-р І. Панкевич датує її початком XVIII-го віку (»Науковий Зборник« 1922 р., Ужгород) або й кінцем XVII-го (ст. 10), а здається чи не середини XVII-го, має на ст. 44: *были под его рѣковъ*.

До нас дійшли інвентарі канонічних візитацій Воронівської округи 1750-х років (див. А. Петровъ: Каноническая визитаци, »Науковий Зборник« 1924 р.), а в них маємо багатенько форм I¹ на -ов із різних місць, напр.: под Грабинков, из

Службов Божественнов, над Добричков, с тов надъев, перша за храстев, за топлев, над студнев і т. п. (Д-р Ів. Панкевич: Інвентаръ, »Наук. Зб.^с 1924 р. ст. 14).

Над виясненням старої карпатської літератури багато працює Д-р Ю. А. Яворський, що оголосив друком не мало цікавих і цінних памяток, а в них нерідко маємо й форми I¹ на -ов. Так, в »Историческая, личная, вкладная и другая записи въ карпаторусскихъ рукописныхъ и печатныхъ книгахъ XVI-XIX вѣковъ« (»Науковый Зборник«, Ужгород 1931 р. т. VII-VIII) знаходимо запис письмом XVII віку, а в нім: *иесъ женоеъ своеъ* ст. 213, запис 1710 р.: *прѣстакисѧ нагло" смертию*. У другій праці Яворського: »Новые рукописные находки въ области старинной Карпаторусской письменности XVI-XVIII вѣковъ«, Прага, 1931 р., знаходимо уривок із Ракошинського збірника XVII віку, а в нім читаемо: *розвѣчиня въ женоеъ* 128, *над себовъ* 130. Третя памятка — Углянський збірник »Ключ« кінця XVII віку, писаний зовсім живою прикарпатською мовою. Багато уривків із цього збірника видрукував Ю. Яворський у своїй праці: »Ветхозавѣтныя библейскія сказанія въ Карпаторусской церковно-учительной обработкѣ конца XVII-го вѣка« (»Науковий зборник«, Ужгород, т. V, 1927 р.), а в них знаходимо повно форм. I¹ на -ов, напр.: *сило" своеъ* 23. 26, *иа росо" 23, ли"бовъ* 24, *вѣро" 27, иа свѣкро" сковъ* 36, *въ не" 38. 61. 62. 63, водо" 39, 61, шѣкро" красшовъ* 43, *иа войно" 46, иа ѿріашовъ жено" 47, зо мно" 52, иа сковъ жено" 54, *иа марго" 55, зле" га"кокъ* 61, *межи себо" 61, 64, с тобо" 62, иа Госа" 62, неправдо" 63, пера" себо" 65, велико" 68 і т. п.**

Немало карпатських памяток видав і Д-р А. Петров, найповажніший дослідник історії Закарпаття. На жаль, я маю під рукою тільки його »Отзвукъ реформації въ русскомъ Закарпатьи XVI в.«. Прага, 1923 р., а в нім подано тексти з Няговської учительної Євангелії 1757-1758 р.; тут повно форм I¹ на -ов, напр.: *бужбовъ* 10, *водовъ* 15 і т. п. Це відпис із оригіналу XVI в.

Рукописний Псалтир, десь із половини XVIII-го віку, — переклав на лемківську мо-

ву парох с. Камяної Грибівського повіту,— як памятка скідньолемківська, має надзвичайно багато форм I¹a на -ов; подаю трохи: вежов, въров, водовъ, горов, долинов, дорожовъ, заслоновъ, земліовъ, зрадовъ, ласковъ, лъсков, молитловъ, надѣюбъ, науковъ, неволіовъ, нищетов, оздобовъ, оливовъ, памятков, погрожковъ, подножковъ, покоров, покутовъ, потѣховъ, правдовъ, присяговъ, процесіовъ, радовъ, радостіов, рановъ, рѣковъ, силовъ, скрухов, славов, справов, стрѣлов, студніов, суботовъ, тарчовъ, таємницов, тмовъ, тѣніовъ, уздовъ, уродов, утѣчковъ, хваловъ, цнотов, частковъ, шатовъ, ялмужновъ; вшитковъ, вольновъ, предивновъ, суховъ, святовъ, крестновъ, божовъ, несправедливовъ, з тяшковъ образовъ, зловъ радов своїовъ, стороновъ самарійсков, галадсковъ и манасіновъ, зрадовъ бѣсовсковъ, самовъ правдовъ, вольновъ своїовъ воліовъ, тов дорожов котров, єднов ногов, оздобовъ твоїовъ, прозбов моїовъ і сила т. п. Саме тепер я працюю над докладним описом мови цієї памятки.

Отож, форми I¹ на -ов добре знані нам уже в XVII віці, а в віці XVIII маємо іх надзвичайно багато, а це вказує, що повстали ці форми задовго перед XVII-XVIII в., коли в цих віках вони такі знані.

Операючи історичними даними памяток, завжди треба мати на увазі:

1. Українська історична діялектологія опрацьована надзвичайно мало, а те, що

маємо тут, не зведене докупи. Списка діялектичних памяток не маємо.

2. Історію української мови займаємося зовсім мало й тільки по верках, хоч памяток неопрацьованих дуже багато.

3. Через це треба бути дуже обережним із висновками, коли іх робимо з того, що ніби тієї чи тієї форми памятки не подають. Може й подають, а ми того не знаємо.

4. Літературна мова в Україні до XVI ст. сильно держалася церковної старовини й уперто оминала живі форми. Через це жива форма могла давно вже існувати, хоч памятки й не нотують їх.

Важучи все вищеподане, я вважаю форми I¹a на -ов за дуже старі наші форми. А йнакше вони не були б так сильно поширені, як те бачимо тепер: на Лемківщині, Гуцульщині, почасти на Підгірі, на горішній Подністрянщині, на Закарпатті, на Буковині і др. місцях. Дуже часте -ов і в старих лемківських та інших піснях, див. напр. Д-р Ф. Колесса: Народні пісні з Галицької Лемківщини, 1929 р., де їх повно. Іван Огієнко.

P. S. В Москалівці коло Косова форми на -ов панують: с торбов, с свойов, ж жінков, с собов, зо мнов, честев, сблев, стайнев, дінев, з землів і т. п. Подібні ж форми читав я в старих москалівських метриках з XVIII в. Ті самі форми чув я скрізь в Ясенові, Криворівні, Жабім, Гриняві, Красноїлі, Соколівці і др. місцях в горах.

I. O.

Етимологічно-семантичні замітки.

Солдат. Кожен знає, що слово солдат походить від нім. *Soldat*, звідки теж і слово »жолд«. Але як повстало *Soldat*? Над Райном і на інших німецьких землях стояли римські залоги. Вояки в тих залогах одержували платню за свою службу. Доброю, золотою монетою був тоді *solidus* (розуміється 'піттис, гроші), цебто повновартісні гроші. В часах фінансової скрутити римська держава робила лише позолочені гроші, *pittisi subaerati*. Та воякі не хотіли приймати таких грошей, і домугалися повновартісних *solidi*, скорочено *soldi*. А той, хто брав *soldi*, був *soldat*. Звідси отже і наше »солдат«.

Юшка чи росіл? Нарід каже юшка, а

галицька інтелігенція росіл (з розслі). Нарід має слухність. Юшка — це старе слово на означення вивару з мяса чи чогось іншого, корінь його сягає індо-європейських часів. Той сам корінь стрічаємо і в латинській мові: *ius*, що має те саме значення »юшка« (не змішувати з *ius*-закон). І нарід добре каже: юшка з мяса, юшка з сушеної садовини (з сушениці) і т. п. Натомість росіл — це розсолена вода. І нарід каже: »росіл з квашеної капусти«, а подібно до того — росіл із квашених буряків (хоч буряків при квашенні не солять).

Паморока. »Припадок памороки« написав черновецький »Час« цілком добре

(див. »Рідна Мова« ст. 57). Нарід на цілому Підгірі вживає цього слова в тому значенні, як ужив його »Час«, напр.: Паморока зайдла на нього, Памороки вдалили йому в голову, запаморочила його горівка і т. д.¹

Вуж. Хай Дід Огій ласково перекаже малій Лесі (»Рідна Мова« ч. 3 ст. 102), що слово **вуж** в уж в значенні мотуз не зникло з нашої мови, а живе й досьогодні. Як поїде чоловік у ліс по дрова, а вірветься йому якийсь мотуз чи ланцюг, і нема чим звязати, то крутить із пруття **»вужевку«** та звязує нею. А як вяжуть ялиці, щоб сплавляти їх річкою, то вяжуть їх не мотуззям, а теж такими, з грубого пруття плетеними **»вужевками«**. Також той грубий мотуз, що ним привязують рубля на фурі сіна, називається **»вужище«**. І довжина такого **»вужища«**, то одиниця міри. Кажуть: »Його обійтія широке на пятеро вужищів«. А як хто рано довго спить, то мати будить його з докором: »Ти спиш, а сонце вже підійшло на троє вужищів«.

Скоблити. Деякі наші місцеві слова дуже давні. Так, у Стрийщині кажуть: »скоблити бульбу« (але сиру, бо варену картоплю в лупині — **»харити бульбу«**), скоблити рибу і т. д. Слово **»скоблити«** виводиться від іndoєвропейського кореня; напр. в латині *scabo* визначає те саме, а *scabies* — хороба луплення шкури, лишай.

До слова **»огрядний«** (»Рідна Мова« ч. 2. ст. 41-44). Думаю, що той сам пень і в слові **»грядá«** — плитке місце на річці, мілина, а далі — малий острівець на річці. Той сам пень певне і в слові **»гряди«** (в Стрийщині **грýди**, **грида**) — два бальки в давніх курних хатах, під стелею над піччю попід задньою стіною, що на них сушили (вудили) цибулю, гриби тощо; отже означає теж підвищене місце. Сюди належить і слово **»гряділь«**, що означає часть плуга.

Чому в Галичині слово **»піп«** згірдне, а **»попадя«** і **»попадянка«** чи **»попович«** ні? Був двір і село, пан і мужики. Пан мав **»ксъондза«**, а мужики — **»попа«**. У пана його **»ксъондз«** був чимсь кращим, вищим за **»попа«**. Мужики це знали й не раз чули. Тому, шануючи свого **»попа«**, не називали його тим згірдним для пана іменням, але так, як пан свого. Згодом і для них те імення, згірдне для пана, стало теж згірдним в буденнім уживанні слова, бо в піснях і досьогодні вживається його в старому, почесному значенні. Але латинський священник (**»панський«**) не мав **»попаді«**, **»попадяноч«** і **»поповичів«**, і не було кого протиставити нашим попадям, попадянкам і поповичам, тому ті назви задержали своє давнє, почесне значення.

Стрий.   Проф. Михайло Білик.

Замітки про окремі слова.

Слово „много“ в нашій мові — архаїзм, а не русизм. Свого часу на сторінках »Рідної Мови« (див. ст. 76) було порушене питання про вживання в українській мові слова **»много«**. Мені не раз доводилось чути закиди, ніби слово це перейняли ми з мови російської. На ділі ж справа з цим словом зовсім не така. Слово **»много«** дуже часто зустрічається як у найдавніших памятках нашого письменства, так і в пізнішій літературі, що ясно говорить за те, що й народня мова того

часу не могла не знати його. Нарід наш безперечно вживав цього слова й воно панувало в народній мові дуже довго. Найкращим доказом цього є факт, що в найглуших закутках Волині й Полісся, де нарід найбільше консервативний, слово це живе ще й донині. Правда, з бігом часу зайдла в ньому цікава зміна *o* на *i*, чому й бренить воно тепер на Поліссі й Волині: **»мніго«**. Уперше довелось мені почути це слово на нашій Любомльщині, де багато сіл ще й тепер майже не вживають іншого слова — крім **»мніго«** — для означення поняття **»багато«**. По інших місцевостях слова **»много«** не вживають; зникло воно остаточно, замінившись цілим рядом нових, однозначних із ним,

¹ На ст. 59-60 »Рідної Мови« вже вияснено первісне значення слова **»паморока«**. Деякі наші словники, напр. М. Уманця, Сл. правничої мови і др. пояснюють **»памороки«** як **»притомність«**; це зовсім неправильно.

слів. Так, на Кременеччині кажуть: «багацько», «шмат», на Луччині знов — «багато», «сила» (людей); коли ж треба сказати: «дуже багато», вживають слова «безліч», а подекуди кажуть «тъма тъменна». Навіть вирази складені, що походять від слова «много», й ті зникають в нашій мові, замінюючись новітніми. Ще донедавна живе в нас слово «многолітній» замінилось тепер новим — «довголітній»; замість старого «многоводний» вживають тепер слова «півноводий» (струмок, -а річка), а замість слова «многолюдний» кажуть тепер «численний» (зібрання). Лише один вираз залишився в нашій мові й досить часто ще вживається — це «множитись», що походить від слова «мног-», та й цей уже поволі зникає, вступаючи місце більше вдатному — «плодитись». Отож не диво, що слово «много» вважається тепер уже за архаїзм і вживати його в літературній мові не слід, тим більше, що слово це, вмираючи, покликало до життя цілий ряд нових, відповідніших виразів, що так збагачують живу нашу мову, яка не може стояти на одному ступені розвою. Подібне явище — зникання одного виразу й утворення на його місце кількох нових — найкращий доказ, що мова наша сильно розвивається. С. Микуличі, Волинь.

Леонід Малюжкович.

Ресумувати й реасумувати. Ці дві слові мають зовсім відмінне значення, хоча в нас помилково вживають першого слова на означення двох різних чинностей. Похідні від них речівники задержали етимологічно правильне значення. Реасумпція взяте прямо з латинської мови, означає відновлення якоїсь справи, проблеми, а резюме, що теж походить із латинської мови, через французьку дісталося до інших європейських мов та означає: коротке зіставлення виводів, або гадок, стислу передачу змісту, головних висновків твору, промови, статті, доповіді тощо («Словник чужомовних слів, що увійшли в українську мову», Київ 1924 р. стор. 160). Через те повинно вживати обох дієслів на означення двох чинностей, що їх різницю зазначає латинський приrostок *a* після *re*. Реасумувати — значитиме тільки: брати заново під обради, а ре-

сумувати: збирати в цілість, подавати зміст.

Львів.

В. Л.

„Постійно“. Це слово не природне українське. В мові поточній моєї околиці воно не відоме. Чи часом не видумали його люди, що іх матерня мова російська й вчилися вони в школах російських, що слова «постійно» вживають замість російського: «постоянно»? Тільки в селі Заболотті Більського повіту приходилось нам раз почути це слово від столяра, що питався: «А як покласти шалівку — постійно, чи поземно?» Більше ніде не чули ми цього слова, а тим більше в розумінні російського «постоянно». Для передачі поняття російського «постоянно», нарід наш уживає таких слів, як: безпереводно, безпересталь, безперстанку, безперстанно, безперстану, безперестань, безпереч (безпереч сиджу вдома), безуставичне, безуставично, невиводно, невсипуще, скрізь (він скрізь так робить — так і вчора й позавчора), завше, завжде (ангели Бога завжде вихвallyють), завсіди, заєдно, день крізь день, повсякдень, усе (усе голову єсть), вічно (вічно він мені перед очима) тощо. Ось скільки й ще більше має наша мова слів для виразу російського «постоянно»! Ліпше оттим не вживати і в літературній мові слова «постійно», як його не вживає й нарід. Будемо отже вчитися рідної мови пильно й невсипуще, а не тільки «постійно», щоби столяр із Заболоття не подумав, що рідної мови можна вчитися тільки «постійно», а сидьма або лігма, то не можна. С. Крупе, Любельщина.

Протоієрей

Йосип Динько-Никольський.

Примітка. Заввага о. Никольського стосується тільки до мови народньої, бо в мові літературній «постійно» вживается вільно навіть у творах наших ліпших письменників. Академічний «Рос.-укр. словник I. 440 рос. «постоянно» перекладає словами: «завжди, завсіди, завше, стало, повсякчас(но), постійно, все» і т. п. Академічний «Словник правничої мови» на рос. «постоянно» подає: постійно, повсякчасно, раз-у-раз і т. п. Але дуже чулий до народньої мови Словник Б. Грінченка слова «постійно» не знає.

I. О.

Здрібнілі слова на -ик — -ок. У нас, на Буковині, відчувається дуже добре різ-

ниця між дублетами здрібнілих речівників. Напр. жидик — це жидівська дитина, жиденя, а жидок — це дорослий, старий жид, тільки або малий ростом, або взагалі непоказний. Далі, віз — це великий, тяжкий віз, от хоч би для господарських потреб; візок — це вже мен-

ший, легкий віз, що не надається до господарських робіт, а тільки для власних потреб, поїхати кудись тощо; а вóзик — так це вже зовсім маленький, дитячий. Так само кутик — куток і багато ін.

Роман.   Денис Онищук.

Із правописних і мовних помилок.

(Жабуриння — жабуріння, кріавий — кривавий, „Редъко“ — род. „Редъки“).

Музичну комедію, виставлену в початку лютого у Львові, названо на афішах »Жабуриння«, а в програмках »Жабуріння«. Ця плутанина випливає з фонетичних причин. А саме: східні українські говори часто зберігають *r* мяке, а в більшості західніх говорів *r* ствердло (пор. проф. Зілинський: *Opis fonetyczny języka ukraińskiego*, Kraków, 1932, ст. 79). Тому то на Придніпрянщині, головно на Лівобережжі »жабуріння« з *r* мягким (див. Слов. Грінченка), а в нас у Галичині »жабуринє« з *r* твердим (див. Слов. Желехівського). Така справа в говорах.

Але Академія Наук постановила писати наросток *-иння* »в словах збірного значення, утворених від іменників«, напр.: картоплиння, бурячиння, квасолиння, так само — жабуриння, відрізняючи їх тим від віддієслівних іменників на *-іння*: ходіння, носіння і т. ін.

2. Геть усі львівські часописи й журнали помилково пишуть кріавий, трівати, греміти (пор. хоч би »Діло« з 15, 16 II 1933). Це хибно, бо повинно бути: кривавий, тривати, громіти, подібно як у словах: глати, глатай, дрижати, кришити, хрестити, хоч хрест, тривога (не *трі-*, *тревога*), тривожний, чорнобривий, хоч брова, глибокий,

глибінь, слізити, але сльоза, криниця (говіркове керничка), критити і т. ін.

У всіх тих словах група *ri*, ли виводиться з давніх сполучень *r*, *l* з наступними *ъ*, *ь* у відповідних умовинах (пор. акад. Шахматов — акад. Кримський: Нариси з історії української мови Київ, 1924, ст. 43). *Ri*, ли засвідчені і в наших памятках, і досі зберігаються у вимові на всенікому просторі українських діялектів, де все ще переважають інші сполучення. Це одна з типових рис української мови, що відділяють її від мови російської, яка в таких випадках має *ro*, *re*, *le*. У подібних словах польської мови переважно сам приголосний звук, пр.: *krwawy*, *trwoga*, *grzbiet*, *chrzcić*, *łza* і т. п.

3. В »Ділі« з 12, 13 II 1933 між оголошеннями читаємо: відбудеться відчит п. мігр. Ю. Редъки. Назовний »Редъко«. Хочемо вірити, що то помилка, хоч подібне читали ми і в запрошенні на студентський баль минулого року: »Під протекторатом... Преосв. еп. Бучки«. А всім відомо, що прізвища (не призвіще, як у »Новому Часі«) на *-о* мають в родовому закінченні *-а*, от хочби: Наукове Товариство ім. Шевченка, Саля ім. Лисенка.

Львів.   Йосип Шемлей.

Коли писати в прикметниках *-ній*.

В українській мові маємо дуже багато прикметників, що перед закінченням *-ий* мають наросток *и*. Ще з доісторичної доби це *и* могло бути чи твердим (частіше) чи мягким (рідше, в певних обмежених випадках).

Більшість прикметників мали вдавнину наросткове *и* тверде, цебто закінчувались на *-ний*, наше *-ний*: родинний — рідний, дівчий — дівній, б'єдьний — бідний,

тъмній — темний і т. п. Але частина прикметників уже в доісторичну добу мала *и* мяке перед закінченням *-ий*, цебто закінчувалась на *-ній*, наше *-ній*: синій — синій, вічерній — вечірній, дрівній — древній, дріжній — дружній, тъгдашній — тодішній і т. п.

Дуже рано закінчення *-ній* стало сильно впливати на *-ний*, а через це вже з доісторичної доби утворилися подвійні фор-

ми прикметників: на *-ний* і на *-ній*, і їх завжди почали плутати, як і в наш час. Так, уже в XI в. в перших наших памятках писали: давній і давниній, давній і **дальний**, **домашній** і **домашній** і т. п.

З бігом часу різниця походження прикметників на *-ний* і *-ній* стиралася все більше та більше, так що в наш час можна лише перерахувати прикметники на *-ній*, але не можна точно зазначити, коли саме вони творяться. Зазначу тільки, що прикметники на *-ній* панують в східноукраїнських говорах і в літературній мові Великої України, тоді як в говорах західноукраїнських прикметників на *-ний* дуже мало, — тут панують форми на *-ний*, як то було і в давнину. Отже, дивитися на часті живі галицькі форми на *-ний* ніби як на полонізми в жадному разі не можна, — це наші архаїчні форми.

Усі прикметники на *-ній* мають приголосну перед закінченням, а наголос іх ніколи не падає на кінець слова; сюди належать також усі прикметники на *-шній*. Ось список прикметників, що в літературній мові кінчаться на *-ній*: безматерній, безматній, безодній, безпосередній, безпутній, безсторонній, безхатній, близній, братерній, братній, будній, великодній, верхній, весінній, вечірній, вишній, відсутній, внутрішній, вранішній, всенародній, всесвітній, всьогосвітній, вchorашній, горішній, городній, давній, давнішній, довголітній, долішній, дольній, домашній, дооколишній, дорожній, досвітній, достатній, достотній, дотеперішній, древній, дружній, житній, забутній, завтрашній, задній, західній, заміжня, заробітній, зверхній, злигодній, зовнішній, зятній, іхній, колишній, крайній, кромішній, кутній, літній, літошиній, майбутній, малолітній, матерній, міжнародній, могутній, модній, мужній, надвір-

ній, надприродній, народній, недавній, неділешній, недолітній, незабутній, незаміжня, нелітній, несправжній, несьогосвітній, нижній, нинішній, новітній, обідній, однолітній, односторонній, ссвітній, осінній, останній, остатній, передній, пізній, повнолітній, повздовжній, подорожній, подружній, пообідній, попередній, поперецній, порожній, посередній, послідній, посторонній, придорожній, прийдешній, присутній, просвітній, путній, ранішній, ранній, самотній-самітній, середній, сінешній, синій, спідній, справдішній, справжній, стародавній, старожитній, старомодній, старосвітній, столітній, сторонній, субітній, суботній, судній, сусідній, східній, сьогоднішній, сьогорічній, тамошній, теперішній, тодішній, торішній, трикутній, тутешній, хатній, художній, цілосвітній і деякі ін.

А ось ці прикметники закінчуються на *-ний* (а не на *-ній*): байдужний, безбожний, бездітний, безладний, безпорадний, безробітний, благородний, блакитний, болотний, буденний, величний, відповідний, віковічний, вічний, господарний, дивний, дивовижний, довічний, заможний, згідний, здатний, історичний, істотний, книжний, кожний, кревний, лагідний, майстерний, модний, молочний, нагірний, належний, недосяжний, отрутний, північний, побожний, поперечний, прибережний, природний, продажний, рідний, різний, різкорідний, річний, саморідний, своєрідний, спроможний, старозавітний, статний, сього-бічний, тогобічний, тотожний, фонетичний і багато ін.

Треба ще сказати, що прикметники з наголосом на кінці мають *-ний*: самітний, забутній, чудній і т. ін.

Всі віддіслівні прикметники кінчаться тільки на *-ний*: належний, недосяжний, ударний і т. ін.

І. Огієнко.

Зразки українсько-англійського жаргону в Канаді.

Подаю тут зразки буденної мови різних українських верств у Канаді. Так говорить багато канадійських українців, особливо з найнижчої верстви. Але вже немало й національно-свідомих українських родин, що й самі говорять свою рідною мовою, й стараються, щоби й діти їх вивчилися по Рідних Школах говорити чистою українською мовою. На жаль, є й такі одиниці, і то часто навіть між інтелігенцією, що й самі говорять як не жаргоном, то зовсім по-англійському, й не роблять ніяких старань, щоби діти їхні вміли читати й говорити по-українському. Українців у Канаді можна поділити на три верстви: найнижча верства називає себе австріяками,

галіціянами, руськими та поляками, посередня верства зачисляє себе до русинів та рутенців, а вже найсвідоміша верства називає себе українцями. Розуміється, що українсько-англійським жаргоном говорить найбільше людей з найнижчої верстви, менше з посередньої, а вже дуже мало з національно-свідомої. Англійці та інші канадійці ставляться з найбільшою повагою тільки до тієї верства українського населення в Канаді, що називає себе українською.

Ось як понуро виглядає наша мова в Канаді.

1. Говорить фармер. Треба загарнесувати коні та й поїхати до штору купити кілька клубків твайну до бандера, бо думаю починати завтра бандерувати тих пару акрів пшениці, що під лісом, коло ривера. Йди, Джан, та подивися, чи в олива до намашування бандера? А що тобі, стара, купити? Здається, що вже вийшли нам мечеки. Ага, кажеш купити два кени тометусу. Ну, ну, не забуду. Куплю ще й два-три павуни соседжів на неділю.

2. Фармерка. Фе, Джані, де ти так замастив собі обергози? Десь певно вилляв на себе всю ту оливу, що ще була на споді старого кена. Йди до кічня та й хоч руки собі обмий в теплій воді. Миску до вмивання знайдеш зверха на пейлові. Але вважай, щоби не втрутів із кухні копика з підробленими дріжджами. Ну, чому не йдеш? Гарйол біжи мені до кічня!

3. Робітник. Тяжка робота на генику, не легка й по лісах у люмбер кемпі, а тепер то вже би й сури згодився копати, та біда, що ніякої роботи нема. Ех, натемпувається я тайзів на генику... А кілько тих шлайгів забив... Хоч би мав стільки центів, що тих шлайгів перейшло через мої руки, то багачем був би... Та хоч і тяжко було робити по тих гениках, але нераз і скільки фону було. Пригадую собі, що одного літа ми дуже багато мали фону з двох айришменів, що дуже любили файтуватися. Зразу піchnуть гадемувати, а потім як піchnуть пончуватися, то аж басови треба було їх розганяти. А раз один із них ухопив у руки кльовбару, а другий підніс угору джека, то думали всі, що на смерть побуться, але вмішався між них форман та й розборонив їх. Ну, тяжко робити на генику, але таки не так, як на жнивах або коло трешовання, бо в фармера нема пори. Най-

гірше не люблю трешувати, бо нераз треба робити й до одинадцятої години в ночі. Як потягне добра погода, то фармер квапиться, щоби якнайскорше витрешувати пшеницю й повозити до ліватра. Ну, та некай би прийшлося тепер робити й до першої години в ночі, то робив би, а то нема нігде роботи, що хоч піди та й в риверови втопися...

4. Міщанин. Ріжно людям живеться, а нам з Мері таки не зло. І то так якось іде мені добре, відколи я приїхав сюди. Першого року заробив собі трохи грошей при штукованню та трешованню, в зимі дрова рубав у люмбер кемпі, а другого року на весні дістав роботу на сексії і робив там через п'ять років. За той час зложив я собі кілька сот долярів. Поїхав до міста взимі й там познайомився з Мері. Вона робила тоді в одному готелю. Підлоги мила. І підмовила мене Мері купити гавз в місті. Я так і зробив. Оженився я та й почав приймати до гавзу бортівників. А на весні дістав я знов роботу на сексії, але таки в місті. І добре мені живеться від того часу й дотепер. Є вже в нас і пятеро дітей. Найстарший Ник десь тепер в Чікагу в різниці робить. Нелі вже віддалася, а Джені має добрий джаб у пекарні бісків. Не знаю ще, що буде з Майка, бо дуже наважився вчитися на індзінера. Уже другий рік ходить до верситету, а Ровзі конче наважилася робити в офісі. О, наша Ровзі — то вже раз собі головка!... Так скоро пише на машинці, що аж цуд збирав, як ті пальці можуть так скоро бігати. А як піchnуть обое з Майком сваритися по-англіцьки, то таки ніхто не пізнав би, що вони не англіки. Та й мама вже з ними тільки по-англіцьки говорить...

5. Міщаниця. Ну, таки вже мені надоїло прати шмаття на вошбурі. Конче мусить мені Джим купити машинку до прання. От, видите, як мені лай руки пообідав? Гей, Ровзі, піди там до кічня та подивися, чи пай ще не спікся? Дивися, щоби не пригорів, бо Майк дуже не лайкує присмаленого пая або кейка. Та ще обмий там в сінькові кілька форків і ножів, бо я ще не мала часу мити начиння сьогодня. Але вважай, щоби не замостила собі дрес в кухні. От, забула. Треба зателефонувати, щоби нам бучер ще трохи бейкону та смальцю привіз.

6. Діти. Гей, ма, деді казав, що не приде сьогодня на діннер, бо має лацо ворк в офісі. Гев ві егейн борщ туде фор діннер? Сомтаймз ай лайк пироги енд голубці, але борщ, — фу-у, ай донт лайк ит ет ол. Модер, ар ю гоиньг ту Юкрайнієн гол туморов?

Вінніпег.

О. Івах.

Граматика малої Лесі. Сторінка для наших молодших.

VIII. Частини мови.

Стурбована й розгнівана, вся червона аж по самі уші, не прийшла, а прилетіла Леся зо школи, незадоволено жбурнула свої книжки до кута та й скаржиться:

— Не вміла сьогодні оповісти про частини мови... Якісь там займенники —

прийменники... І пощо всім тим голову нам морочити?

А по обіді, заспокібівшись, тихо прийшла Леся до татка та й просить його, трохи засоромлена.

— Татусю, розкажіть мені про ті нещасливі частини мови... І нашо ділити

мову на якісь частини, — нічого не розумію...

— Не розумієш, дитино, бо ти ще мала. Пильніше вчися, розумна будеш. Сідай коло мене й послухай, — розповім тобі казку. А ти добре думай, до чого та казка, бо не в казці ж сила. Слухай же.

Був собі один цар. Одного разу скликав він усіх своїх міністрів і захотів перевірити, чи вони справді тямущі люди, цебто — чи здатні виконувати своє найголовніше завдання: корисно служити народові. От і загадав він їм задачу: пілічти — скільки дерев росте в його царстві, скільки птиці летає над його землею і скільки слів у розмові його підданих. І на все те дав їм часу один день, а земля його була велика.

І всі міністри зараз таки слухняно стали за роботу: достали паперу й побігли по царству, пильно записуючи всі дерева, птиці та слова. Але вже над вечір вони потомилися, пристали в роботі й побачили, що вони не списали всього й на пять верстов...

І вночі соромно вернулися вони до царя й покірно сказали йому: »Рубай нам голови, царю, бо ми твоєї задачі таки не зробили...«

Аж тут перед царя виступив бідно вбраний сивий дідусь, що вчив дітей у школі, і повів таку розмову:

»Великий царю! Я не бігав із папером по царству твоєму, щоби зробити загадане. Я сидів собі в бідній своїй хаті й ось зрахував, скільки в тебе дерева, скільки птиці і скільки слів у мові твоїх людей.

У твоїм царстві ростуть дуби, берези, вільхи, осики, сосни, вишні, яблуні й груші. Більше немає. Як бачиш — мало. Сади більше.

У твоїм царстві летають ворони, сороки, горобці, синички й ластівки. Більше птиці немає. Як бачиш — бідно. Розводь більше.

Слів у мові твоїх підданців не багато: іх усі можна перелічiti на три питаннi: що? який? що робить? Спитаєш що, скажу: стіл, хата, садок, річка. Спитаєш який, відповім: зелений, добрий, гарний. Запитаєш що робить, відкажу: бігає, цвіте, несе, росте. Як бачиш —

слів не багато. Будуй школи, навчай народ — більше буде...

Замовк дідусь, низько вклонився цареві й тихо відійшов собі...

Засвітилося обличчя цареві, підвівся він із трону золотого, широко обняв і післяував розумного діда¹ й настановив його коло себе найпершим міністром...

Оце тобі, дитино, казка, чому ділимо мову на частини. Як ти розумна, то зрозуміла.

Леся слухала, вся зашарівши, аж духа її спинило.

— Тепер усе зрозуміла...

— Ну, коли зрозуміла, то відповідай мені на ці питання:

На які групи можна поділити всі дерева в лісі? Як можна погрупувати птиць, риб, домовий скот? Чи багато мов у світі? Чи багато слів у мові? Чи довго треба було б учитися в школі, коли б ми тут учили кожне слово окремо? На які групи можна поділити всі слова нашої мови? Нашо ми так ділимо на групи?

— Розповіжте мені, татусю, ще про ті якісь займенники — прийменники, чому саме так їх називають?

— І про це тобі розповім, слухай тільки пильніше. Слів у нашій мові дуже багато, вивчити їх всі окремо неможливо. Щоби легче було вчити слова нашої мови, їх ділять на групи, і доожної групи залічують чимсь схожі слова. Усі слова нашої мови можна поділити на 9 груп, і ці групи звуться частинами мови.

А назви частин мови такі: 1. ім'янник чи ім'єнник — показує імення речі, напр. хліб, стіл; 2. прикметник — визначає прикмету речі: добрий, зелений; 3. числівник — число речей: п'ять десять; 4. займенник — бо його вживаемо за чи замість ім'єнника: я (зам. Дід), він (брать), тебе (доню); 5. дієслово — слово, що визначає дію чи стан: ходить, співає, лежить; 6. прислівник — визначає якість дії, цебто якість дієслова, а дієслово колись звали просто словом, тому й прислівник — що при слові (дієслові): сильно (кричить), голосно (співає), вчора (прийшов); 7. прийменник — слово, що вживается при іменниках: на (столі), в (хаті); 8. сполучник — бо сполучує

¹ у великоукраїнській літературній мові слово «дід» звичайно визначає кожну стару людину, а не жебрака; на жебрака кажуть старець.

слова чи речення: брат і сестра; 9. вігук — слівця, що ми іх часом вигукуємо: ох, ой. Оце тобі пояснення, чому саме так звемо кожну з 9 частин мови. Добре зрозумій і не сердься на вчителя: вчителі —

то найкорисніші люди в державі; з часом багато позабувавши із свого дитячого життя, але вчителя свого не забудеш, доно, до могили.

Дід Огій.

ЖИТЯ СЛІВ.

Семасіологічні нариси.

А.

Адмірал повстало з арабського *amīr-al*, що визначало перше командуючого взагалі, а пізніше — головного командуючого флоти. Всередині віки міжнароднього права не існувало, на морі панували пірати, а тому мореплавство було дуже небезпечне. Купецькі кораблі пускалися в дорогу тільки по декілька разом, а для безпечної вибирали собі головного отамана, що й здався адміралом. Звання військового адмірала перші запровадили маври в Еспанії, а вже від них це слово поширилось і по цілій Європі. Яким чином попало до арабського *amīrāl* зайве *a*, не вияснено; в мові французькій зовсім добре й тепер: *amiral*, без *a*. Але можливо, що *amīral* помилково зближено з лат. словом *admirari* (дивуватися), звідки й повстало середньолатинське *admiralius*.

Академія назву свою одержала від мітичного атенського героя Академоса. Академія — це була місцевість коло Атен, присвячена богині наук Атені Палладі, де любили збиратися грецькі вчені; так, Платон навчав тут своїх учнів. Пізніше словом «академія» стали звати найвище наукове товариство вибраних учених.

Антонів вогонь — хороба від зараження хлібом із ріжками (споринь). Удавнину таке зараження було дуже часте, і хороба ширилася епідемічно. Так, ще в 944 р. у Франції вимерло на цю хоробу коло 40.000 люда. Хороба виявлялася тим, що від сильного запалення відпадали руки, ноги і т. п., і хорій умирал у страшних муках. Хоробу цю тоді назвали «святым вогнем» або «вогнем св. Антонія», бо вірили, що молитва до св. Антонія Фівського (251-356) вилічує цю хоробу. При хоробі почувався сильний холод; навпаки, видужуючи, хорі почували «Антонів вогонь». Сильне, безнадійне гнійне запалення в Україні ще й тепер звуть Антонівим

вогнем, а малу висипку «вогником». Епідемії цієї хороби («зла корча», «ерготизм») бували і в Україні.

Антимонію розводити — вираз, частий в мові російській і наддніпрянській українській. Розповідають, ніби в XV віці ігумен одного монастиря, довідавши, що від «сурми» домашній товар товстіє, спробував був ужити розведеної сурми (антимону) й на прохарчування ченців. Усі ченці, що напилися тієї сурми, повмирали, чому сурму ніби й названо по-франц. *antimoine*, цебто — проти ченців. З того часу було багато дискусій про вплив сурми, — «розводили антимонію» (М. Михельсонъ: Крылатыя слова, 1896 р. ст. 7). Але можливо, що сама назва *antimoine* породила вищеподане оповідання.

Аптека (західноукраїнське аптика) походить від гр. *ἀποθήκη* — пивниця, склад, комора на всякий запас. Дуже довго слово «аптека» визначало по-старому тільки комірчину, пізніше склеп, крамницю взагалі, і лише з XVI ст. почало визначати склеп речей на лікування. Ще Григорович-Барський у своїх «Странствованіях» 1723-1747 р. писав: Много аптекъ си есть коморъ купеческихъ (з видання 1885 р. I 162).

Ас див. туз.

Ахинею нести — частий у Великій Україні вираз, визначає — плести нісенітниці, говорити незрозуміле, прикидаючись розумним. Велику мудрість устаровину звали «аєннейською», пор. Атеней в Атенах. Пор. ще в акафісті Божій Матері: «Радуйся, аєннейська мудрости растерзаюча». Слово повстало в духовних семинаріях.

Ач див. бач.

Б.

Баба, праслово, повстале з дитячого лепетання ба, здвоєне, як мама, тато, тета, тътя, неня, дядя, папа, дідо. Зпо-

чатку не мало докладно окресленого значення, тому з бігом часу »баба« набуло собі дуже багато найрізніших значень; Словник Б. Грінченка, напр., подає аж 27 значень нашого »баба«.

Бабине літо — назва теплих осінніх днів, коли літає рід павутиння, що теж з'являється бабине літо. Вираз »бабине літо« загальнознаний не тільки серед усіх слів, але й скрізь в Європі. Кожний народ має свої найрізніші оповідання про бабине літо.

Багаття, -баг-, див Бог.

Багнет, багнет — штик, обосічний ніж на кінці рушниці; від франц. baïonet. Назва походить від французького міста Валуппе, де вперше почали виробляти багнети.

Байстрюм, нешлюбна дитина, байстрючка, байстрия, байстер. Багато написано про повстання цього слова, але остаточно його не вияснено. Звичайно виводять від нім. Bastard, франц. bâtarde, а це з лат. bastardus, від bastum — сідло. Отож, початкове значення було б: народжений на сідлі, будь-як, син погонича мулів.

Баки загальнознане в нашій мові слово, звичайно в виразі: Не забивай мені баків — не тумань, не мороч мене. Що ти мені баки забиваеш? — що ти мене туманиш,

морочиш. Походження слова докладно не вияснене, може від нім. Backe — вилиця, щока, лице (пор. Іван Франко: Народні приповідки, I, 20), а тоді б »не забивати баків« — не бити в лиці, бо такий удар, напр. в тім'я, паморочить людину; пор. приповідку: Не в тім'я битий. Словник Б. Грінченка подає речення: Вибанчти баки, цебто витріщти очі, а це б казало, що баки — то може очі, пор. баньки. Див. бачити.

Бакир, в виразі »шапка на бакир« повстало ніби від річної команди з нім. back kehren — назад, наліво (шапка не просто надіта, але з одного боку піднята, з другого опущена). Прийшло до нас із польського, де було rubakier (rób bakier) — наліво. Але чи не правильніше буде виводити це слово з тюркського bekri — пяница, тоді носити шапку на бакир — носити як пяница (рос. »на бекрénь«).

Бандура походить із гр. πανδούρα, лат. pandura, італ. pandora. Десять у XVI в., чи не за часів королеви Бони, з Італії заїшов до Польщі новий 14-ти струнний струмент, на взір лютні — пандора. Пандора чи бандура швидко поширилася і в Україні, де виперла стару малострунну кобзу. Але ще на початку XVIII ст. відрізнялися кобза й бандура. Див. кобза. (Далі буде).

Чистота й правильність української мови.

Відповідь на запитання наших Читачів.

Хто з Вп. Читачів „Рідної Мови“ хотів би одержати від нас і листову відповідь на своє запитання, той мусить прислати на те відповідного поштового значка.

В Україні (інж. Ф. Гай-Гаєвський). Говорячи про самостійні держави, завжди кажемо *я*, *у*: у Франції, в Америці, в Німеччині. Для зазначення частини цілого вживавася *на*: в Росії на Кавказі, у Києві на Подолі. З російського державницького погляду буде тільки *на* Україні (вважаючи Україну частиною Росії), і власне такий погляд сильно відбився в цій формі. Україна була вже самостійною державою, тимто »Рідна Мова« завжди пише: в Україні. Про це буде ще окрема стаття.

Стреміти, стремління (І. К-ий з Михаля). Російське »стремітися« в нас дуже часто зле перекладають на »стреміти«; не вживайте цього слова. Словник Б. Грінченка знає »стреміти« тільки як »торчать«, стирчати; пор. в »Енеїді« Котляревського: Була на йому біла свита, набакір шапочка стреміла. »Рос.-укр. словник правничої мови« 1926 р. російське »стремітися« перекладає так: »змагатися, намагатися, пориватися,

пнутися, линути, прямувати до чого«, а незgrabного »стреміти«, як бачите й не згадується. — На взірець рос. »стремление« зложили в нас штучне »стремління«, не вживайте його. Словник Б. Грінченка зовсім не знає такого »стремління«, а згаданий »Сл. правничої мови« так перекладає рос. »стремление«: »змагання (до чого), намагання, поривання, (направлені) прямування (до чого); (сильное желание) жадання (чого); (вслідчені) потяг (до чого)«, знову, як бачите, штучного русизму »стремління« і не згадується.

Потрапити (Редакція »Нова Хата«). Слово »потрапити« давно вже зайшло до нас і сильно закорінилося в народній мові, чому викидати його з нашої мови не слід, див. про це »Рідну Мову« ч. 4 ст. 113-118. Слово походить від нім. treffen. На ваше бажання про це слово подамо в »Рідній Мові« окрему статейку.

Калікій. »Неділя« 1933 р. ч. 14 ст. 11 пише: »Спеціально до його калікіх ніг пристосована радіотрибуна«. Ноги можуть бути скалічені, покалічені, калікуваті, але прикметника »калікій« українська літ. мова не знає.

Зибву — знова (о. Ганяк). Великоукраїнська літературна мова, слідом за своєю скідньоукр. живою мовою, знає тільки форму »зибву«, а західноукр. »знова« не вживав. Не може ж літературна мова вживати всіх місцевих форм, хоч вони й живі.

Одчайдушний — це літературна форма; писати »очайдушний« (місцева зах. укр. фонетична форма) не слід. Див. »Рідна Мова« ч. 2 ст. 69.

Поштовий значок — марка (Б. Прокопович). »Поштовий значок« — зовсім добрий вираз, і конче замінити його на »поштову марку« нема потреби, — обидва вирази добрі.

Вплів, як наказує академічний правопис, ніколи не міняється на уплів; тому пишемо: під впливом чи під впливом, а не під уплівом.

Не пишіть: показове число Б. Прокопович із Городла на Холмщині добре запримітив, що »Рідна Мова« на ст. 80 вжила: зразкове (оказове) число. Додає до того ще: показовий примірник, показове число, »адже ми тут показуємо, висилаємо на показ, а слова »оказувати« в нас нема«.

Відтак — це місцеве західноукраїнське слово, в літературній мові не вживане. Замість його кажемо: потім, потім, опісля, далі, а далі, післі, навпісля, потім того, тоді, а тоді й ін. Чи в живій мові »відтак« сильно поширене?

Словянський — слов'янський (о. Ганяк). Наука виводить »слов'янин« частіше від »словак«, тому й пишемо: слов'янин, словянський, словянство. Не забуваймо, що й старослов'янська форма була така сама: слов'янин. Київська Академія постановила писати слов'янин, словянський. Про це слово буде в »Рідній Мові« окрема статейка.

Квітень (Ів. Бондарчук). Літературна укр. мова вживав тільки квітень, місцевого »цвітень« не вживав.

Травень — май (Ів. Бондарчук). В літературній нашій мові сильно зашепилося слово »травень«, але в мові народній скрізь живе ще »май«, звязаний із такими словами, як май — зелень чи клечання, маяти, розмаїтій і т. ін.

Кривавий (О. Копач) — так постановила писати Академія Наук, і того мусимо триматися, див. вище ст. 207-208.

Млинці (В. Дзюблік). В літературній мові прийнято писати млинець, млинці, млинчик; місцевої форми »блінці« літературна мова не вживав.

Пошта, поштовий (Б. Прокопович). У великоукраїнській літературній мові прийнято тепер писати тільки пошта, поштовий. За академічним правописом так тепер і ми пишемо.

Розповідати (Ів. Зельський). Академічний правопис наказує писати завжди роз- (а не рос-): розкіш, розходитись, розпихати, розтовкти і т. ін. Але це роз- перед *к*, *л*, *т*, *х* вимовляємо звичайно як рос-, особливо в говорах східноукраїнських.

Село — з сіл (С. Яковець). Літературна мова звичайно вживав з сіл, сільський, а архаїчна форма з сел помалу зовсім виходить із ужитку.

Писання часток би, б, же, ж (П. Мочерат і ін.). Частки *би*, *б*, *же*, *ж* в українській літературній мові завжди писалися окремо від слова; останній академічний правопис так само на-

казує писати *би*, *б*, *же*, *ж* окремо (і без розділки): писав *би*, писала *б*, носив *же*, носила *ж*. Тільки в складених сполучниках пишемо ці часточки разом: щоби, щоб, аби, ніби, якби, також, таж, теж, тож, отож, отже, адже, авже, авжеж, атоож, невже, майже. Так тепер в Україні всі пишуть, а тому й нам нема підстав від того відділятися. Хто пише частки *би*, *б*, *же*, *ж* разом зо словом, той для послідовності мусів би писати разом зо словом і всі прийменники, злучники і т. ін.

Tieī — тоī — teī (Б. Лічковський). Академія Наук, як норму для літературної мови, подає: родовий: *тієї*, *цієї*, *всієї*, орудний: *тією*, *цією* *всією*. Але разом із тим Академія не заборонила вживати й інших форм: *тої*, *тії*, *теї*, *цੀ*, *цੀї*, *усੀ*, *усੀї*, *тою*, *цею*, *всею* і звсіх рівнобіжними.

Двох би в умовних реченнях не ставити. П. Мочерат звертає увагу, що в наші промовці, що прилюдно виступають, часто в одному умовному реченні ставлять два рази *би*, напр.: Коли б я пішов *би*. Річ ясна, так говорити й писати не слід.

»Ні від ного не замінений« (Ю. Редько). Зважи цю форму (»Рідна Мова« ст. 13) не українською нема підстав. Знаємо ж, що сучасна наша література мова оминає орудного відмінка від живих істот у безпідметових реченнях. Кажемо: так написав пророк, а не: так написано пророком. Вдавнину *от* (теперішнє *від*) було в цих конструкціях дуже часте; пор. ще у Старицького: А я стою, знеможений од горя 85; С. Тимченко, Граматика 1917 р.: Ласка від Бога дана 10; Може йому від Бога велено, щоб пташки істи. Народна мова ці форми з *від* знає дуже часто: Прийшли два шпіги, підослані від ляхів, Грінч. IV. 511. Див. про це мою працю: »Чистота й правильність укр. мови« 1925 р. ст. 156, а також окрему про це працю О. Курилової в »Збірник секції граматики укр. мови«, 1930 р., особливо ст. 23-29.

Українська богословська термінологія (о. Я. Сеньковський). Про це в нас буде окрема статейка

Академічний правопис (П. Бондарчук). Книжка, на яку нарікаєте (»Український правопис із словничком«, Львів, 1929 р.) — це не правопис М. Возняка; »Основи українського правопису«, що тут видруковані на ст. 3-75, це дослівний передрук із офіційного академічного правопису, тому М. Возняк за них не відповідає, — він склав тільки правописного словничка, як додаток до академічних правил; та й сам словник має головно ті слова, що іх подано в академічних правилах, — П. Грилас; про акад. правопис читайте вище ст. 161-170.

Російсько-українські словники (В. Дзюблік). Найціннішим буде »Російсько-український словник«, видання Київської Академії Наук, т. I, вийшов 1924 р.; видання не закінчене. Чотирьохтомовий »Словаръ росийсько-український«, зібрали і впорядкували М. Уманець і А. Спілка, Львів, 1895-1898, розпроданий, цінна праця. Для широкого вживання годиться »Російсько-український словник« С. Іваницького і Ф. Шумлянського, Ляйпциг, 1923 р., існує в продажу. Про Словник правничої мови й інші див. »Рідна Мова« ч. I ст. 17-22.

Борщів — Борщева (як виправлення поданого в ч. 5, ст. 185). Географічні назви на -ів по ж, ч, щ звичайно мають в дальших відмінках е, а

не о: Рогачів — з Рогачева, Піщів — з Піщева і т. ін.

Мова наших видань.

»РАДЯНСЬКИЙ КНИГАР« 1932 р. ч. 32-33, Харків. Одне приємне явище відразу кидаеться нам у вічі при читанні тогобічної літератури: великий звіст літературної мови. Мова сміливо йде вперед, творячи нові слова, нову фразеологію. Питання про взаємовідносини між мовою літературною й народньою давно вже вирішено там на користь мови народньої, а тому з неї взято багато виразів, що досі були в ужитку тільки ліпших знавців мови.

Частий тепер у великоукраїнській літературній мові прийменник за зам., архаїчного по (галицько після), напр.: Вага за попередніми даними становить ст. 1, Занотовано книгарні за спеціальним положенням 4, Розташувати книжки за відділами 13, Друкування книжок за попередніми замовленнями 17, Звітність за вимогами дирекції 31. Розповсюднення за знижкою 31, за системою 34 і т. п. І тільки яко недогляди знаходимо ще: Запроваджено по системі (ліпше за системою) 19, Вага груп по тематичному пляну 44 і т. п.

Народнє »призводити« зам. доводити, допроваджувати дуже часте: Це повинно було призводити до певних ускладнень 10, Такий стан призводить до незадоволення 10, Такий стан призводить до того 11, 12 і т. п.

Увімкнутися зам. увійти (»сомкнуться з ким?«): Увімкнутися до штурму 37, Треба увімкнутися до штурму 39.

Панує форма жодний, а не жадний. Не мав жодного бажання 10, Жодної людини 37, Жодник матеріалів 38. Форми »жадний« зовсім нема.

Панує «задовільний» зам. задовольняючий: Колектор має задовільне приміщення 19, Незадовільна робота 37, Якість незадовільна 38.

Часте слово «наявний», «наявність» (существование): Переглядати наявний асортимент 13, Наявність мережі 9, Наявність технікумів 33, Наявність ударників 33.

Часті віддієслівні прикметники на -альний (з активним значенням): Складальну машину 42, Пояснювальної роботи не провадиться 36, Пляни завершального року 21, 22, Робота до збиральної кампанії 18.

Дуже частий вираз »питома вага« (рос. удельный вес), а також двідка, діповідь, дівідник — підручна книжка. Часте слово воднобач 32 (разом, одночасно). Вільно вживается форма С³ кіл (пор. п. кіл): серед широких кіл трудящих 18. Ще цікаві вирази: Підбиваючи цифрові підсумки 8, Невігластво (неузвітво, темнота) 41, Мені дуже у памятку такий приклад 29, Обурливі факти 40, С³ назов 7, 10, 11 і т. п.

Співробітники »Радянського Книгаря« — то люди з провінції, часто глухої. Серед них багато тих, що нещодавно »українізувалися«, цебто українська мова ім не рідна. Це знати на кожному кроці »Радянського Книгаря«. Для нас цікаве це

тим, що таке видання красномовно показує знання української мови серед цієї нової низової інтелігенції. На загал цю мову треба оцінити, як дуже часто незадовільну, неясну, густо засмічену чужими впливами.

Перш над усе неприємно вражає велике число русизмів, чистих або трохи зукраїнізованих. Напр.: Система досить громіздка 10 (громоздкая), Та, голівне, 24 (главное), Два місяця (зам., два місяці) 12, Зробимо (треба: зробімо) системою 3, Мережа чим далі (треба: дедалі) зростає 5, Якість роботи низка (низкое качество) 17, Уся звітність (отчетность) 31, Пани разорані 16 (розорані, поорані) і т. п.

Часте слово »чітко« зам. виразно, ясно, рос. чётко: Не було чіткого пляну 8, Треба чітко встановити 10, Не працює чітко 36.

Російське »недочёт« (прогріх, недостача) зарадто просто перероблено на недолік, і це слово сильно поширилося: Боротьба з недоліками 3, Книготоргівля має недоліки 16, Недоліків, що сприяли проривам, в чимало 17, Ціла низка хиб та недоліків 32, Безліч недоліків 36, Все ж таки є недоліки 37.

Або ще такі вирази: Вести чіткий облік боротьби 37, Відрядна (сдельная) система 23, 30, 36, Література по (для, з) шкільній кооперації 6, Завдання по (для, з) забору видань, Повинні дати попередні заявки 10, Молдоопкнига існує за певними положеннями (положеніє) 16 і т. п.

Багато виразів, утворених невірно або неясно: Жовтневі завдання перевиконали 36, цебто виконали над міру, надробили, тоді як укр. перс- тут можна зрозуміти як »знову«; так само: Не тільки виконує пляни, але й перевиконує їх 37; Приймали книжки без жодного переліку 41. Замість загального »голова« Книгар пише: Завідатель філії 21, Завідатель одиниці 38, Заступник завідателя 36, Завідувач філію 24 (треба: філії).

Маємо й зовсім дивовижні форми: Зацікавитися звітом (зростом) 41, В самому Мелітополі (Мелітополі) 33, Ізза слібкого (слабкого?) керівництва 4 і т. п.

Маємо вже й євреїзмі в цій »українізованій« мові: Треба повернутися з обличчям до виробництва 39, — по-українському тут з зайве.

Або такі вирази: у Могильові 35, — треба: у Могилеві, пор. жовтневий 36; Побутових умов (умовин) 38; Більш щільний 36 (щільніший), Боремось за подальші (?) перемоги 21.

Маємо трохи й галицьких виразів, напр.: зі свого 34, зі школами 21 (зам., зо, 3). Дуже часто зовсім непотрібне слово »протяг«: Лежить протягом 10 днів (лежить 10 днів) 11, Протягом грудня (за грудень) 4, Зростала протягом всіх років 8 (за всі роки). На протязі цілого року (цілий рік) чути 10; Треба дійти висновку 1 (частіше: до висновку); Організацію так за розмірів обігів, як і за обсягом 8 (треба: як — так).

У складі просто вражає занадто часто вживання в безпідметових реченнях форми «було-нос»: Було влаштовано 28, було оздоблено 28, було організовано 29, було повернено 29, було зроблено 31, було розіслано 31 і десятки т. п.; це не є чистий русизм, подібні форми знає й жива українська мова, але зловживати ними не слід.

Українська мова не вживаває орудного живої особи в безпідметових реченнях: Нами переведено (ми зробили) величезну роботу 32, Нами взята (ми взяли) на бусир 23, Про виконання цими 39, Що нею зроблено 40 і т. п.

Що недогляд: Не замовляє літературу (треба: літературці).

«Радянський Книгар» уживає вільно живої народної форми родового замість західного: Книгоспілка одержала диплома 4, Залишено цимла

Від Редакції й Адміністрації. Ріжне.

Для одного народу один правопис. Академічний правопис помалу шириться в Галичині. Так, цим правописом (з апострофом) уже видаються: 1) «Шлях виховання й навчання», орган «Взаємної Помочі Українського Вчительства», Львів. 2) «Учительське Слово», місячник того ж Товариства. 3) «Післанець Правди», місячник, Рава Руська. 4) «Дружнє Слово», місячний журнал середньошкільної молоді, Станиславів. 5) «Студентський Шлях», місячник, Львів. 6) «Вогні», місячник, Львів. І справді, загальна користь нашої Нації голосно вимагає: «Для одного народу — один правопис!» (див. «Рідна Мова» ч. 5, ст. 161-170). Просимо писати до нас у цій справі.

«Фонд Рідної Мови». Дбаючи про належний розвиток української літературної мови, як головної ділянки рідної культури, зложили на «Фонд Рідної Мови»: Осип Марків із Станиславова — 10 зл., О. В. Слюзар із Монреалю — 5 зл., Демчишин із Жихлина — 1 зл. А разом — 16 зл.

Усім цим Добродіям Рідної Мови Редакція складає свою сердечну подяку. Тільки при щедрій однодушній допомозі на «Фонд Рідної Мови» широкого нашого громадянства та наших інституцій зможемо створити авторитетний центр для вивчення рідної мови. Продовження цього списку подамо в сьомому числі.

Поновлення передплати. Піврічних і чвертьрічних передплатників, що ім із білим числом вичерпується передплата, просимо заздалегідь повновляти її, щоби не було перерви в одерженні журналу; хто не поковить передплати, тому 7 ч. «Рідної Мови» не вишлемо. Чвертьрічних передплатників просимо — коли можна — присилати піврічну передплату, бо чвертьрічна дуже морочлива для адміністрації.

«Рідне Писання». Частина I: Новий україн-

книготоргівлі, Молдкоопкнига склали договора 17, Дано директиву скласти договора 31, Було розіслано листа 31. Мали кіоска 32, Ліквідували кіоска 32, Проробив пляна 34, Пляна виконує 35 і т. п. Цих живих народніх форм вільно вживася тепер усіх східноукраїнська література.

Скорочення інституцій та неясність новоутворених слів часом роблять мову «Книгаря» мало зрозумілою. Хто легко зрозуміє, скажемо, ось таке речення: «Райфілі Молдкоопкниги на повний госпорозрахунок не переведено, своїх закінчених балансів, а також окремих розрахункових рахунків не мають; уесь виторг філії здають на субконтокорент розрахункового рахунку дирекції Молдкоопкниги» 16. Це вже засмічування нашої ясної мови.

I. Огієнко.

ський правопис. Підручна книжка для школи й самоосвіти, а також для вживання широкого громадянства. За академічним правописом склав Проф. Д-р Іван Огієнко. Зміст і ціна книжки (50 гр.) приступні для масового поширення. Про час виходу «Рідного Писання» в світ буде ще окремо повідомлення. Книжка вийде як 2-е число «Бібліотеки Рідної Мови» й буде вислана всім Передплатникам. Хто потребує більше числа їх, просимо замовляти наперед.

Передплата на «Рідину Мову» за границею: У Чехословаччині передплачувати «Рідину Мову» можна в інж. Ф. Гай-Гаєвського (Poděbrady-Lázně, ul. Panská 91); у Канаді — в A. Gregorovich, Andrew, Alberta, Canada; в Румунії — Dm. Herodot, Bucureşti IV, Strada Delea-Veche, 45; у Бельгії — Ing. G. Iakovliv, Jambes-Namur, rue de Dave 61 або його C. Ch. Post. 234465.

Від адміністрації «Рідної Мови» можна набувати такі праці Проф. Д-ра Івана Огієнка: 1. Нариси з історії української мови; система українського правопису. Популярно - науковий курс з історичним освітленням. 1927 р. VII + 216 ст. Ціна 5 зл. 2. Із історії української мови в XVIII віці, 34 ст., 1 зл. 3. Наглядна таблиця для вивчення знаків розділових, для школи й самонавчання, 1923 р., ціна 25 гр. 4. Наглядна таблиця для вивчення побічних речень, для школи й самонавчання, 1923 р., ціна 25 гр. 5. Українська культура, коротка історія культурного життя українського народу, Ляйпциг, 1923 р. 272 ст., з малюнками й портретами, ц. 4 зл. Див. ще вище, ч. 2 ст. 79 «Рідної Мови». Ціни подано разом із звичайною поштовою пересилкою. Адміністрація окоче обміняє ці видання на стародруки або на старші чи й сучасні мовознавчі праці, особливо ж на словники.

ЗМІСТ 6-го ЧИСЛА «РІДНОЇ МОВИ»: I. Огієнко: Різний — ріжний. Г. Ільїнський: Походження українських слів: 7. Чумак, 8. Чля. Ів. Огієнко: Вік нашої форми II «руков». М. Білик: Етимологічно-семантичні замітки. Л. Малюжкович, R. L., o. Никольський і Д. Онищук: Замітки про окремі слова. Й. Шемлей: Із правописних і мовних помилок. I. Огієнко: Коли писати в прикметниках *-ній*. O. Ivah: Зразки українсько-англійського жаргону в Канаді. Дід Огієнко: Граматика малої Лесі: VIII. Частини мови. Життя слів, семасіологічні нариси. Чистота й правильність української мови, відповідь на запитання наших читачів. Мова наших видань. Від Редакції Я Адміністрації. Ріжне. Адреса «Рідної Мови»: Warszawa, ul. Stalowa 25 т. 10. Передплата річна 6 зл., піврічна 3 зл.. чвертьрічна 1·50. зл. Нові передплатники, коли того бажають, дістають «Рідину Мову» від 1. числа.